

7.9.86

649-033

אורי ויילהכשרה ועליה ארצה

אני אורי וייל הנמצא במעין צבי קצת מעל ל-50 שנה. האמת היא שלא תיכננתי את הראיון אבל אספר כפי שאני זוכר את הדברים. אני עזבתי בשנת 1933 את ביה"ס והלכתי להכשרה. הגורל רצה שמקום ההכשרה היה מקום הולדתה של מעין צבי. המקום הזה היה במרחק של ק"מ וחצי מעיר הולדתי Landsberg an der Warte. זה הביא אותי למשפחה יהודית של איכרים, דבר נדיר כשלעצמו, גם לא ידעתי שקיימים בכלל איכרים יהודים. לבעל החווה קראו אלכס לוי. אחיו היה מנהל חוות הכשרה באלטקרבה, שהיה מקום הלידה הטבעי של מעין צבי. אלטקרבה היה במרחק של 30 ק"מ מ Landsberg an der Warte. המקום היה יפה אבל הכל היה מאוד פרימיטיבי, זה היה מצב החקלאות בימים ההם, בשבילינו הכל היה עולם חדש. איך הגענו בכלל לאלטקרבה? הנס שטרנברג שהיה לו חלק גדול בהקמת ההתיישבות שלנו, הגיע ל Heinesdorf לאלכס לוי ושאל אותו אם ידוע לו שלאחיו יש חווה. עכ"פ נסענו לשם יחד עם שלמה שטנגר. האיש לא רצה לדעת הרבה על תכניותנו, אך כאשר סיפרנו לו שהסוכנות מוכנה לשלם בשביל כל אחד מאתנו שיעבוד אצלו סכום מסוים, כך שהוא לא יצטרך לשאת בתשלום עבורם, הוא התרכך והתגלה כאדיב יותר. הסברנו לו שאנחנו באנו מה"חלוץ" ומהיום הזה הוא החליט שיש לקרוא לנו "החלוץ". אחרי חודש עברתי לאלטקרבה, שם כבר היו כמה חברים ראשוניים. הגיעו באי כוח מהתנועה ואחד מהם נעמד דום ואמר לנו: "חזק ואמץ", זה היה קרל היינץ זיגמנד מלייפציג. אחרי יומיים הגיע אחד שחבש כובע של סטודנט, הוא היה באמת שנה אחרונה של ביה"ס ושמו היה קרל היינץ פיליפס, אחר כך הגיעה גרטה הרץ - היום יהודית אקשטיין, גם לידיה טאגה, כך שהאווירה נהיתה כבר הרבה יותר נעימה ומשמחת.

מה עשינו שם? הלכנו לחרוש עם סוסים, הוצאנו תפוחי אדמה עם מעדר, כדי לאחסן אותם. שמנו את תפוחי האדמה בערמה בצפיפות וכיסינו אותם עם קש ואדמה - קראו לצורת האיחוסן הזאת בגרמנית Mietel. לא היו אז קיימים בתי קירור וזו היתה שיטת האיחוסן.

מקרא

נתנו לנו שיעורים על מיכון, היום אפשר לחייך על המכונות של הזמן ההוא. היתה מכונה להוצאת תפוחי האדמה. עבדו בזה יוחנן קוגלמן, ארנה לב, גדעון פיליפס וגם אני. הזקן שנתן לנו את השיעור הראשון היה אומר כך: "יש אדמה טובה, יש אדמה בינונית ויש אדמה גרועה לגמרי." המורה לעברית היה חיים קלוגאואר, מאוחר יותר קראו לו חיים גולן. הוא בא מפולניה וידע את העבודה. בכל אופן למדנו שם לחרוש ולקצור, כפי שהיה אומר הזקן: "חלוץ טוב צריך לדעת איך להחזיק חרמש, לאט לאט גם ארגנו את החיים התרבותיים שלנו ואני חושב שמבחינה חברתית היינו קבוצה טובה מאוד. עברנו באותה שנה חורף קשה מאוד. לפני החווה היה אגם קטן שהיה מכוסה קרח, והצטרכנו לפתוח את הקרח כדי להגיע למים, כי האגם היה מקור להספקת המים שלנו וכל תצרוכת המים באה משם. מכיון שלא היו צינורות וכדי להתרחץ היה צריך כמובן להפשיר קודם את הקרח כדי להפוך אותו למים. כל בוקר היינו הולכים לאגם כדי לקחת מים לרחיצה. בתי השימוש היו כמו בתחילת ההתישבות בארץ – בור, כשמסביבו צריך פח. במשך הזמן נהיינו למומחים חקלאיים שלמים. כשהיינו קוצרים את התבואה היינו עושים אלומות ומעמידים אותן במשולשים וכעבור שבועיים שלושה, כשהיא היתה מתיבשת היינו זורקים אותן על העגלה ומביאים אותן למתבן. שלמה שטנגר היה מכניס את האלומות לדייש כי כבר היתה שם מכונה וזו היתה כבר התקדמות, אבל היו גם מקומות אפוא שעבדו כמו בשיטה הערבית כאן – היו הולכים עם סוסים מסביב עם המורג. היה לנו חדר אוכל קטן על יד המטבח. האוכל היה גרוע ולפעמים פשוט היינו שופכים את המרק ובמקום זה נתנו לנו לחם עם ריבה. בעל החווה אכל יחד אתנו ושמר להיות אתנו על אותה רמה.

באלטקרבה חיו שתי משפחות – אחת חקלאים והשניה היתה להם חנות של קונפקציה. הבית שלהם היה יחסית מפואר, אבל החקלאי היה בדיוק כמו כל החקלאים הגרמנים. הוא היה קם בבוקר בשעה 4.00 ועובד עד 6 בערב. היה שם גם כומר. בסה"כ הם הגנו עלינו בפני המשטר הנאצי. כאשר הנאצים התחילו לעשות צרות לבעל החווה הוא אמר להם: "אתם לא רציתם שנוצרים יעבדו אצל יהודים, אז פתרתי לכם את הבעיה והבאתי יהודים הנה לעבודה והיהודים גם לא ישארו כאן, כי הם מכינים את עליתם לפלסטינה ואני אדאג להוציא את כולם מכאן. בזמנים ההם הגוי הנאצי קיבל את הנימוקים האלה.

בערבי שבת הינו מדליקים נרות וקוראים מהתורה, אני חושב שחיים גלוגאו היה מעתיק את המילים לאותיות גרמניות, אבל בלי תרגומים. את התרגומים רק למדנו בשיעורים. בשיעורים השתתפו בערך כ-30 איש, אך כאשר הלימודים בעברית היו יותר רציניים, אני כבר לא הייתי שם. הגיעו שליחים, כמו לוי אשכול ודוד שמטרלינג, את לוי אשכול הספקתי לפגוש עוד אצל הורי – זה היה ב-1934. שמטרלינג דיבר מין גרמנית-יידיש אבל אשכול דיבר גרמנית טובה.

שם היה בעצם מרכז התנועה. כדי ליצור קשרים אל הסניפים השונים לקחו אותנו לפעמים לברלין. לפעמים לא היה כסף כדי לחזור משם לחווה. לאט לאט הגיעו חברים נוספים, ביניהם מיכה בחן, אברהם גונדרמן, למעשה הגיעו אלה כבר אחרי שאני כבר עליתי- זה היה בסוף שנת 1934- אבל הקשר עם החברים האלה נשמר, הוטל עלי להתכונן לבואם ארצה ולהכין להם מקום ביום שהם מגיעים. הראשונים הגיעו ב- 5.8.1935. לקחתי אותם מהאונייה והבאתי אותם לדגניה.

אחותי עזבה את גרמניה במרץ- 1933. היא ערכה את ירח הדבש שלה בשנת 33 בארץ. הם קנו לעצמם חלקת אדמה. אחי עלה בסוף 1933 התחלת 34.

וההורים כבר ישבו אז על המזוודות. ההורים שלי התייחסו לציונות בלי בעיות. בהתחלה היה מצבם של הורי לא טוב. אז היו לנו חילוקי דעות והייתי אתם במלחמה מתמדת, כי הם רצו שאעשה בחינת קבלה לבית הספר הריאלי בחיפה וחשבו שהכי חשוב שאסיים את בית הספר.

כנראה שהם צדקו, אבל בעינינו אז היה יותר חשוב לעבוד מאשר ללמוד, כך שעברתי לדגניה - כי זה היה רוח הזמן.

במעין צבי

ובכן, כשהיינו מבקרים את ההורים, היינו מקבלים תמיד ארוחה חמה. אחר כך כשהיינו כבר כאן במעין צבי במקום ההתיישבות, גם להם היה כבר בית יותר גדול והיתה שם קומה עליונה שהיתה מלאת מזרונים ומיטות לפעמים יכולנו לישון שם, לפעמים גם קיבלנו כסף כדי לנסוע הביתה, כי לא היה תקציב ולא כסף לנסיעות. אבא עבד אצל אחי במפעל של הרדיאטורים ותיקון אוטומובילים שקיים גם היום, צריך לדעת שאי אפשר לתקן רדיאטור בלי לדעת מכונאות.

אספר אנקדוטה קטנה - פעם הגיעה גרדה ברגר אליהם וביקשה לישון שם, ואמא אמרה שבסדר. בפעם השניה הגיע וולפגנג ברגר, ומכיון שהיא חשבה שהם לא נשואים היא נתנה לו לישון רק למטה ולא ביחד. רק אחרי הבהרה מסוימת ושכנוע שהם זוג, ניתן להם לישון יחד. למחרת הגיע דב וייזר, צחק והכריז שהם בכלל לא נשואים!

הקונפליקט שלי עם ההורים היה בקשר ללמודים, כי הם ~~הוא~~ שעלי ללמוד לפני הצטרפותי לקבוצה. אבל הם בכל זאת ראו שרוב הצעירים, גם אלה שלא חיו בקבוצה, הלכו לעבוד בכביש.

במשק מעין צבי היו 3 בארות. באר א' הצפונית ביותר היתה לו בריכה. המבנה שיש פעם מחסן ופעם אורווה ופעם רפת. באר ב' היתה באמצע השטח ומעליו היה בית קטן, באר ג' היו בו מדרגות ועל יד זה מבנה עם המכונות. בפרדס היו 3 בתי אריזה, פירקנו את הגנות והשתמשנו ברעפים, גם את אבני הקירות לקחנו לבניה למעלה למרות זה שכבר היו בהם כל

מיני תולעים. הקמתי מזה מתפרה. בניתי לבדי בית קירור מבטון קראו לזה גלס בטון, זה היה איזה בטון דק שהדבקנו אותו גם מבפנים וגם מבחוץ.. בהתחלה הוא שימש מאפיה בו עבדו יוחנן קוגלמן ואדיט פורטיה, אחר כך זה היה בית קירור, קודם עם בלוקים של קרח אבל מהר מאוד סודר קירור חשמלי. כאשר הבינו שאי אפשר להחזיק מעמד למטה בגלל המלריה הקשה העברנו את כל המבנים מהחצר למעלה.

את היום הגורלי הזה כאשר עלינו לגבעה אף אחד מאתנו לא ישכח. לפי החוק הטורקי אסור היה לגרש אנשים שמתחילים לבנות בית, יוצקים יסוד לבית ומכסים אותו אחר כך בגג. באותו הלילה כשעלינו כבר היו האבנים מוכנות על המכוניות וכך במשך 24 שעות הצלחנו להקים את המטבח עם הגג.

בשטח הבריכות היה "הבית הלבן" שהיה שייך לערבי אחד מהמצליחים ביותר באיזור, אכן ביתו היה יפה. שמו היה אבו סאלח. שם היו בורות בעומק של 30 – 20 מטר בשביל התבואה. שאלתי אותו אם הוא מוכן למכור את האדמות כי הן כל כך רחוקות מטנטורה. אך הוא אמר: "בשום פנים ואופן לא". בתקופה הזאת היתה קיימת עוד באר שנתנה 30 קוב' לשעה וממנה הוא השקה את כל השדות במקום הזה. אחר כך סגרנו את הבאר.

היו לנו 8 עמדות בקרבת הקיבוץ. אינני זוכר בדיוק אפוא שהיו כולן, אבל אפוא שהיה גן יוסף קראו לזה עמדה 9, אחת על יד בתי הנוער, אחת אפוא שאורה מלמדת היום, אחת ע"י הבית של דוד גרד, ובכלל כל היתר היו חפורות באדמה. השמירה היתה די מסודרת, בחורים ובחורות ביחד עשו את הסיורים. כל אחד היה אחראי על איזו גזרה והיה שומר בתוך העמדה, אבל היה חייב לעשות סיורים ולבדוק את הגזרה שלו. לא היה לנו שום נסיון בעניני שמירה, כשהיינו הולכים והיינו מתישבים כדי לשמוע אם יש איזה רעש בסביבה, כמו נביחת כלב או תן כבר כמעט היינו מפעילים את האזעקה. לכולם היה נשק, היו רובים קנדיים עם ביראנט- אתם אפשר היה גם לירות פצצות. כשהיה עדיין היער למטה כל הנשק היה שם, אך כאשר האנגלים התחילו לחפש נשק, העברנו את הנשק למעלה לסליקים חדשים, זה היה בדיוק בתקופה כשהיינו בלטרון. אבא שלי אז הגיע ושמו לו את הנשק על האוטו, וכשהופיע המשמר הבריטי ושאל: "מה אתה מוביל?" הוא ענה: "פצצות ורובים". כשראו מה זקן כזה מדבר, נתנו לו לעבור. כאשר שאלתי את אבא אם הוא לא פחד, הוא אמר: "לא, לכל היותר היו כותבים למחרת בעתון – עצרו פרטיזן בן 70! אז מה?

באותו עת כשאבא הביא את הנשק למעלה היה סליק בלול, והיה סליק ברפת, אינני יודע אם הוא עדיין קיים, עכ"פ זה היה ממש חדר בתוך האדמה, נדמה לי שזה במקום שהסקופוס היום, כמובן שכל הנשק הוצא משם. בזמנו בכלל היינו צריכים להוציא אותו כל שבועיים- שלושה כדי לנקותו. האמונים נערכו בעיקר בשטח "יופי", אם כי בעל השטח מאוד לא אהב את זה. פעם הלכתי עם כיתה כאשר הוא פגש אותנו והזהיר אותנו שאם עוד פעם הוא יפגוש את האנשים האלה בשטח הוא ימסור על כך לשלטונות. אמרתי לו:

"לידיעתך, 2 אנשים כמוך – לא מזמן מצאו אותם על יד יגור, ואינני רוצה שאתה תהיה השלישי שיחסלו אותו!.

לעומת זאת הרב מזכרון היה בסדר גמור אתנו. הרב של זיכרון היה מניצולי חברון, שמו אותו אז בתוך ארגו וכך הוא ניצל כשכל משפחתו נספתה. הוא נתן היתר לאמונים בשבת, והיה הרב הכי מתקדם – היה נעים לשוחח אתו. הוא אמר לנו: "מה שאתם עושים בחיים היום יומיים, זוהי הגשמת הדת, אתם הדתיים האמיתיים". אכן השבתי לו שהדת עבורי זה לא לרמות אנשים ולעזור אחד לשני, אלה החוקים האטיים שלנו.

התפקיד ההגנתי העיקרי של חברי מעין – היה לנתק את המשולש הערבי מהשטח הירדני. החברים שלנו שמרו בדרך כלל בואדי מילק, בבת-שלמה, לא היה לנו נסיון צבאי רב וקרה שפתחנו באש וגם הרגנו חמור. הערבים מהמשולש רצו לברוח והיה ויכוח אם לתת להם לברוח או לא. הפקודות לא היו לגמרי ברורות, קשה היה בלילה להבדיל בין כיתות של לוחמים ובין אנשים אזרחים שבורחים ושלא רצינו לפגוע בהם, ואני חושב שנוהרנו מאוד ושהצלחנו בזה.